

KIJKWIJZER

REDENEREN OVER BRONNEN

bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit

Didactische uitgangspunten

- De kijkwijzer is niet exhaustief maar dient veeleer ter inspiratie. Het document is daarom in Word-versie beschikbaar zodat je naar believen de tekst kan aanpassen.
- De kijkwijzer is vooral opgesteld om leerlingen talig te ondersteunen in hun argumentatie.
- De kijkwijzer zoomt enkel in op een onderdeel van kritisch redeneren over bronnen, namelijk de concepten bruikbaarheid, betrouwbaarheid en representativiteit. Andere aspecten, zoals kritische bronnenconfrontatie, contextualiseren en taalgebruik & retoriek, komen niet aan bod.
- Elk onderdeel bestaat uit drie delen: (1) een omschrijving van het concept, (2) mogelijke vragen en (3) talige ondersteuning (in de vorm van beginzinnen).
- De kijkwijzer kan zowel door leraar als leerling gebruikt worden.
- Heb je opmerkingen of interessante aanvullingen? Deze mag je steeds mailen naar tim.puttevils@kuleuven.be of tim.puttevils@katholiekonderwijs.vlaanderen

Klik hier voor een bewerkbare versie in word:

http://kwikkel.be/VVLG/Bronnen/Bewerkbare_kijkwijzer.docx

A. Bruikbaarheid

Een bron is bruikbaar wanneer deze informatie oplevert om (een deel van) een antwoord te formuleren op (een onderdeel van) de historische vraag.

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Geeft de bron een (deel van het) antwoord op de historische vraag? Kunnen we uit de bron informatie afleiden die een deel van het antwoord op de vraag vormt? Welke informatie verschaft deze bron over de historische vraag? ...

Schrijf- of spreekkaders:

- De bron is bruikbaar omdat we meer te weten komen over ...
- De bron is bruikbaar omdat ze gaat over ...
- In deze bron vind ik een antwoord op volgende vraag (of vragen): ... *(Maar vind ik geen antwoord op volgende vragen: ...)*
- De bron is niet bruikbaar omdat ...
- De bron gaat over de periode ... tot ... Daarmee bestrijkt de bron een groot deel van de gevraagde periode in de historische vraag.
- De bron gaat slechts over een beperkte periode, namelijk ... We missen daardoor nog gegevens over ...
- ...

B. Betrouwbaarheid

Een bron is betrouwbaar wanneer ze accurate informatie verschaft met betrekking tot de historische vraag die je tracht te beantwoorden: wanneer je met andere woorden kan vertrouwen op de informatie die in de bron terug te vinden is. Om de betrouwbaarheid van een bron -in het licht van een historische vraag- te bepalen, kijken we over het algemeen naar vijf onderdelen:

De **maker** van de bron: de auteur, de tekenaar, de schilder, de regisseur, ...

De **tijd, ruimte en maatschappelijke context** waarin de bron gemaakt is

Informatie waarover de **maker** beschikte

De **bedoeling** van de **maker en/of het beoogde effect van de bron**

Het **doelpubliek** dat de maker voor ogen had

1. De maker van de bron

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Wat voor iemand was de maker? Tot welke (sociale, religieuze, politieke, ...) groep(en) in welke samenleving behoorde hij/zij? Wat was zijn/haar maatschappelijke positie? Op welke manier beïnvloedde die positie (on)bewust de manier van kijken (perspectief) van de maker? Waarin geloofde hij/zij? In hoeverre bepaalden die waarden en normen mee de kijk en de weergave van de maker?...

Schrijf- of spreekkaders:

- De maker is niet gekend.
- Over de maker weten we dat hij/zij ... (*opsomming informatie die je krijgt in de extra info*)
- De maker behoorde tot (*of was een (lid van)*) ... Hierdoor ...
- De maker was voor (*of tegen*) ...
- De maker geloofde in/dat ...
- ...

2. Tijd, ruimte en maatschappelijke context

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Wanneer en waar werd de bron gemaakt? Is de tijd waarin de bron gemaakt werd dezelfde tijd als die van de gebeurtenis of (veel) later? Wat waren de omstandigheden (maatschappelijke context) waarbinnen de bron gemaakt werd? ...

Schrijf- of spreekkaders:

- De bron werd gemaakt in ... (*plaats*)
- De maker schreef zijn/haar verhaal onmiddellijk (na de gebeurtenis) neer.
- De maker schreef zijn verhaal (veel) later neer. Mogelijk wordt er (*bv door kennis van de afloop*) bepaalde informatie ... (*vergeten, vervormd, ...*)
- De historische context waarin de maker de bron gemaakt heeft, was (*of werd gekenmerkt door*) ... Dit beïnvloedde de weergave van de bron als volgt: ...
- De maker had ... meegemaakt waardoor zijn denken als volgt beïnvloed werd: ...
- ...

3. Informatie maker

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Over welke informatie beschikte de maker van de bron? Was de maker ooggetuige? Kwam de informatie van 'horen zeggen' of uit officiële documenten? Beschikte de maker over veel verschillende bronnen? Sprak de maker vanuit een zekere expertise? Of vanuit een zekere sympathie/antipathie ten aanzien van het voorwerp van de bron? Wat was de vooropleiding van de maker? ...

Schrijf- of spreekkaders:

- De maker was niet bij de gebeurtenis(sen) aanwezig waardoor ...
- De maker haalde zijn informatie uit tweede hand. Deze gegevens komen van ... *of* De maker vergeleek meerdere bronnen, waaronder ... en ..., om de gebeurtenis(sen) te beschrijven. *(Deze bronnen zijn ...)*
- De maker van de bron kon zelf veel weten over ... omdat ...
- De maker beschikte over ... *(welke informatie?)* via ...
- De maker spreekt vanuit een zeker expertise, meer bepaald ... *of* Zo is hij ...
- De maker was bij de gebeurtenis(sen) aanwezig en had een breed zicht op de gebeurtenissen omdat ...
- De maker was bij de gebeurtenis(sen) aanwezig maar had slechts een beperkte kijk op de gebeurtenis(sen) omdat ...
- De maker koos partij voor *(of gaat akkoord met)* ... Dat merk je aan ...
- De maker heeft sympathie voor *(of bewondert)* ...
- ...

4. Bedoeling van de maker en/of beoogde effect van de bron

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Kwam de bron toevallig tot stand? Was de maker zich bewust van het feit dat zijn werk later zou gelezen/bekeken worden? Wou de maker van de bron dat deze bewaard werd? Heeft de maker zijn werk gepubliceerd? Werd de bron in opdracht gemaakt? Van wie of waarom? Met welke bedoeling (amuseren, informeren, overtuigen, bekritisieren, nuanceren, schofferen, indoctrineren, ...) werd de bron gemaakt? Heeft de maker (on)bewust de werkelijkheid anders voorgesteld? ...

Schrijf- of spreekkaders:

- De maker heeft de bron gemaakt omdat hij *(of met als bedoeling)* ...
- De bron kwam eerder toevallig tot stand omdat ...
- De maker van de bron was betrokken partij omdat ...
- De maker heeft de bron in opdracht van ... gemaakt. Dit zorgt ervoor dat ...
- De maker had er belang bij de werkelijkheid te verdraaien omdat ...
- De maker moest de werkelijkheid anders voorstellen omdat ...
- De maker heeft de werkelijkheid anders voorgesteld omdat hij anderen of zichzelf wou beschermen *(of niet kwetsen)*. Die angst kwam voort uit het feit ...
- De bron is mogelijk authentiek / vervalst omdat ...

- De maker lijkt bepaalde zaken wat overdreven te hebben, zoals ...
- De maker wou de gebeurtenissen zo eerlijk/waarheidsgetrouw/neutraal/ afstandelijk mogelijk weergeven omdat ... Dat merk je aan ...
- ...

5. Doelpubliek

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Werd de bron met een specifiek doelpubliek voor ogen gemaakt? Voor wie werd de bron dan gemaakt en wat is het effect hiervan op de bron? ...

Schrijf- of spreekkaders:

- De maker maakte de bron voor ...
- De bron werd opgesteld voor een bepaald doelpubliek, namelijk ... . Dat merk je aan ...
- De maker stelde de werkelijkheid (*of de feiten*) anders voor omdat hij de bron gemaakt had voor ... Hij wou (niet) dat ...
- De maker durfde / mocht niet te schrijven (*of spreken, filmen, tekenen, ...*) over ... omdat de bron gemaakt werd voor ...
- ...

6. Algemeen

Om ons antwoord op de vraag van betrouwbaarheid in functie van de historische vraag in te leiden, kunnen we zinnen uit onderstaand schrijf- of spreekkaders gebruiken:

Schrijf- of spreekkaders:

- Deze bron is (in functie van de vraag) betrouwbaar omdat ze ...
- Elementen die de betrouwbaarheid van de bron versterken zijn ...
- Deze bron bevat (in functie van de vraag) enkele betrouwbare elementen zoals ...
- Het is moeilijk om de betrouwbaarheid van de bron (in functie van de vraag) vast te stellen omdat ...
- De bron is (in functie van de vraag) onbetrouwbaar omdat ...
- Elementen die de betrouwbaarheid van de bron in vraag stellen, zijn ...
- ...

C. Representativiteit

Het doel van het criterium representativiteit is leerlingen te leren inzien dat samenlevingen niet homogeen zijn. Niet iedereen dacht of deed hetzelfde. Veralgemeningen zoals “de rijken”, “de Romeinen” of “de middeleeuwen” gaan voorbij aan de diversiteit binnen deze groepen. Geldt de bron voor één uitzonderlijk geval, dan is je bron helemaal niet representatief voor opvattingen, zienswijzen etc. in een samenleving. Tenzij die persoon een groep vertegenwoordigt ... Of geldt de bron voor meer gevallen/voor meer mensen? Dan is je bron meer representatief en daardoor mogelijk (in het licht van de concrete historische vraag) waardevoller.

Mogelijke vragen die je aan de bron kan stellen: Zijn dit de enige opvattingen of bestonden er ook andere opvattingen in de bestudeerde samenleving of groep? Hoeveel van dergelijke bronnen zijn er nog meer? Kan je je inbeelden dat het verhaal dat je net gelezen (of bekeken) hebt ook nog op een andere manier wordt verteld? Hoe dan (naar perspectief, actoren, geselecteerde feiten...)? Wat zou een andere mening of invalshoek kunnen zijn? “Vertegenwoordigt” de bron de groep of samenleving die je bevraagt? Zijn de opvattingen in de bron kenmerkend voor een groep of samenleving waartoe de maker(s) behoorde(n)? Op hoeveel gevallen is de informatie in deze bron van toepassing?

Schrijf- of spreekkaders:

- Het standpunt dat de maker in de bron weergeeft, weerkomt van ... (*de toen heersende mening*) omdat ...
- Het standpunt dat de maker in de bron weergeeft, komt overeen met ... (*de toen heersende mening*) omdat ...
- Wat de maker zegt, is maar beperkt geldig want ...
- Waar de maker voor staat, wordt waarschijnlijk niet gedeeld of gevolgd door ... omdat ...
- Het standpunt dat in deze bron wordt weergegeven, kunnen we (niet) veralgemenen tot ... omdat ...
- Sommige mensen, zoals ..., zullen het hiermee niet eens zijn omdat ...
- ...